

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף מח

קושיא על רבא (שאמר 'הזמנה לאו מילתא היא'):

קושיא: מיתבי כִּפָּה שהוא טמא מדרס: למדנו במשנה במס' כלים - צעיף של אשה שישב עליו הזב, והרי הוא טמא בטומאת מדרס, והטעם שהוא ראוי להיטמא ב'טומאת מדרס' כיון שלפעמים האשה מקפלת אותו ויושבת עליו, או שהיא משעינה את ראשה עליו, והיא ייחדה אותו לספר תורה (= שישמש כמטפחת לספר תורה), הרי הוא טהור מטומאת מדרס ללא שום טבילה, כיון שהוא כבר לא ראוי למדרס, שהרי מטפחת של ספר תורה לא מיועדת לשיבה עליה, אבל עדיין יש לצעיף שם 'כלי' ולכן הוא טמא בטומאת 'מגע מדרס', שהיא טומאה קלה יותר מטומאת מדרס. ומכאן ראייה ש'הזמנה מילתא', שהרי בגלל שהאשה החליטה 'להזמינו' (= לייחד אותו) לספר תורה מיד פרוחה ממנו טומאת מדרס.

👉 הרחבת הביאור: כלי שישב עליו הזב נטמא ב'טומאת מדרס' שהיא בדרגת 'אב הטומאה', אבל זה בתנאי שהוא ישב על כלי הראוי לשיבה עליו, כגון צעיף של אשה, אבל אם הזב ישב על כלי שלא יושבים עליו, כגון מטפחת של ספר תורה, אין הכלי נטמא בטומאת מדרס. אם זב ישב על צעיף של אשה (וכעת הוא נטמא בטומאת מדרס), ואח"כ האשה 'הזמינה' את הצעיף שישמש כמטפחת לספר תורה, הרי שמאותו רגע כבר אין הצעיף ראוי לשיבה עליו, ולכן אינו נטמא בטומאת מדרס, ואף הטומאת מדרס שהיתה עליו פורחת ממנו, אבל הוא טמא כעת בטומאת 'מגע מדרס', דהיינו כאילו הוא נגע בדבר שטמא בטומאת מדרס, כיון שהוא נגע בעצמו, וכעת הוא ירד לדרגת 'מגע מדרס' שהוא ראשון לטומאה (שהיא דרגת טומאה נמוכה מאב הטומאה).

תירוץ: אימא נתנתו וכרכתו: כוונת המשנה שהיא גם הזמינה אותו וגם כרכה אותו סביב הספר תורה, וכיון שיש כאן גם מעשה לכן הוא כבר לא טמא מדרס, אבל באמת אם היא רק הזמינה אותו לספר תורה הוא נשאר טמא מדרס.

שאלה: למה לי נתנתו וכרכתו? מדוע צריך את שניהם, שהיא גם תיחד את המטפחת לספר תורה, ולא די בכריכה לבד שהיא מעשה?

תשובה: כדרכ חסדא, דאמר רב חסדא, האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין, וצר ביה תפילין, אסור למיצר ביה פשיטי: אדם שהזמין (= ייחד) נרתיק לתפילין, וגם הכניס את התפילין לתוך הנרתיק, אסור לו להכניס לנרתיק מעות (= שהם דברי חולין).

אזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה פשיטי: אבל אם הוא רק הזמינו לתפילין ולא הכניס לתוכו את התפילין, או שהכניס לתוכו את התפילין אבל לא הזמינו לתפילין, מותר להכניס לנרתיק מעות (שכיון ש'הזמנה לאו מילתא', הרי שאם הכניס לתוכו את התפילין אבל לא הזמינו לתפילין זה שימוש אקראי בעלמא). נמצא שלדעת רב חסדא צריך גם הזמנה וגם מעשה, ולכן אמרנו שהיא גם הזמינה את הצעיף וגם כרכה אותו סביב הספר תורה.

ולאבי דאמר הזמנה מילתא היא, אזמניה אע"ג דלא צר ביה, צר ביה אי אזמניה אין, אי לא אזמניה לא: ואבי חולק על רב חסדא וסובר ש'הזמנה מילתא', ולכן אפילו אם רק הזמינו לתפילין כבר אסור להכניס לתוכו מעות, אבל אם הכניס לתוכו תפילין ולא הזמינו, זהו אקראי בעלמא ומותר להכניס לתוכו מעות.

קושיא נוספת על רבא מברייתא:

קושיא: ת"ש נפש שבנאו לשם חי: בניין שעל הקבר שבנה אותו לשם אדם חי שלאחר שימות יקבר בו, מותר בהנאה, ואם הוסיף בו 'דימוס' דהיינו נדבך של אבנים לשם מת, אסור בהנאה. משמע ש'הזמנה מילתא'.

תירוץ: הכא במאי עסקינן דרמא ביה מת: הברייתא עוסקת במקרה שהוא השליך מת לתוך הקבר, ולכן הקבר אסור בהנאה.

קושיא על התירוץ: אי הכי מאי איריא הוסיף, כי לא הוסיף נמי: א"כ מדוע הברייתא אמרה שרק אם הוא הוסיף דימוס נאסר הקבר בהנאה, והרי הקבר נאסר בהנאה בכל מקרה כיון שהוא השליך לתוכו מת.

תירוץ: לא צריכא: הברייתא באה לחדש לנו שאפילו אם אח"כ הוא פינה משם את המת, הקבר אסור בהנאה בגלל שהוא הוסיף דימוס, שבכך יש גם הזמנה וגם מעשה, אבל אם הוא לא הוסיף דימוס הרי שהקבר מותר בהנאה אם הוא פינה

משם את המת, לפי שזה דומה למי שהכניס תפילין לנרתיק ללא הזמנה, שמותר להכניס בו מעות.

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: אם הוא מזהה את אותו נדבך של אבנים שהוא הוסיף, הוא יכול לחלץ אותו משם והקבר מותר בהנאה, לפי שתוספת הדימוס אינה נחשבת כהזמנה לגבי כל הקבר, שהרי הוא לא עשה שינוי מעשה בגופו של הקבר אלא רק הוסיף עליו, ולכן לא נחשב כהזמנה אלא לגבי הדימוס בלבד, וכיון שחולצו מותר.

קושיא נוספת על רבא מברייתא:

קושיא: ת"ש, החוצב קבר לאביו, והלך וקברו בקבר אחר, הרי זה לא יקבר בו (= בקבר שהוא חצב לאביו) **עולמית**. משמע ש'הזמנה מילתא'.

תירוץ: **התם משום כבוד אביו:** שם הטעם הוא משום כבוד אביו ולא בגלל שהקבר נאסר בהנאה, ובאמת אם הוא חצבו למת אחר ולא לאביו מותר להיקבר בו.

הכי נמי מסתברא: וכך מסתבר, שהרי בסיפא של הברייתא שם נאמר - רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף החוצב אבנים מההר לכנות בהם קבר לאביו, ולבסוף לא בנה מהם קבר אלא הלך וקבר את אביו במקום אחר, הרי זה לא יקבר באותם אבנים עולמית. ע"כ הסיפא של הברייתא.

אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר: אם הטעם הוא משום כבוד אביו, מוכן שלא יקבר באותם אבנים עולמית, אבל אם הטעם הוא משום 'הזמנה', וכי מי שטווה חוטים כדי לעשות מהם אריג שממנו יעשה תכריכים למת החוטים נאסרים בהנאה? בוודאי שלא! שהרי אפילו לאביו הסובר ש'הזמנה מילתא' זה רק באורג בגד שהוא עצמו ראוי למת, אבל הטווה חוטים לעשות מהם אריג לא שייך בזה 'הזמנה', כיון שהוא צריך אח"כ לארוג מהם אריג, וכמו כן החוצב אבנים צריך אח"כ לבנות מהם קבר, ואין החציבה נחשבת ל'הזמנה'.

קושיא על אביו (שאמר 'הזמנה מילתא היא') מברייתא:

קושיא: ת"ש **קבר חדש:** החופר קבר חדש ועדיין לא קבר בו, הקבר מותר בהנאה. אבל אם הטיל לתוכו נֶפֶל, הקבר אסור בהנאה. ע"כ הברייתא.

הטיל אין, לא הטיל לא: משמע ש'הזמנה לאו מילתא', שהרי רק אם הוא הטיל לתוכו נֶפֶל הקבר נאסר בהנאה, אבל אם לא הטיל לתוכו נֶפֶל הקבר מותר בהנאה למרות שהזמינו למת.

תירוץ: ה"ה דאע"ג דלא הטיל: הברייתא עוסקת במקרה שהוא חפר קבר סתם, כלומר שיהיה לו קבר מוכן כשיצטרך, ובאמת הקבר נאסר אפילו אם לא הטיל לתוכו נפל כיון שהוא הזמינו, והברייתא אמרה שהוא 'הטיל בו נפל' כדי להשמיע לנו שלנפל יש דין 'מת' לאסור את קברו ואפילו לאחר שפינהו משם, וזה שלא כדברי רשב"ג הסובר ש'אין לנפלים תפיסת הקבר' דהיינו שאם קברו נפל ופינוהו משם לא נאסר הקבר בהנאה. ומה שאמרה הברייתא שקבר חדש מותר בהנאה, מדובר שהוא חפר אותו לאדם חי כדי לקוברו כשימות, או שחצבו סתם כדי להשתמש בו בשעת הצורך, ואין זה נחשב ל'הזמנה'.

קושיא נוספת על אביי:

קושיא: מותר המתים: למדנו במשנה במס' שקלים - אם גבו צדקה עבור מתי-מצווה או לעניים מתים, ונשאר עודף, מה שנשאר ינתן למתים אחרים. ואם גבו לצורך מת פלוני ונשאר, מה שנשאר ינתן ליורשיו. ע"כ המשנה שם. משמע ש'הזמנה לאו מילתא', שהרי למרות שהזמינו את הכסף שאספו לצורך מת, מה שנשאר מותר בהנאה.

תירוץ: הכא במאי עסקינן: במשנה שם מדובר שגבו עוד בחייו של העני, ולכן אין זו הזמנה למת.

קושיא על התירוץ: הא לא תני הכי! והרי הברייתא אינה מפרשת כך את המשנה! שלמדנו במשנה (שם במס' שקלים) - מותר המתים למתים. מותר המת ליורשיו. ועל כך מפרשת הברייתא - כיצד? אם גבו למתים סתם, זהו מותר המתים למתים. ואם גבו למת זה, זהו מותר המת ליורשיו.

נמצא שהברייתא מפרשת את המשנה שם שמדובר באופן שגבו לצורך אדם שכבר מת!

דחיית הקושיא: ולטעמיה: אם מדובר במשנה שם שגבו לאדם שכבר מת, א"כ עד שאתה מקשה לאביי מהרישא, תקשה על רבא (הסובר ש'הזמנה לאו מילתא') מהסיפא, שנאמר שם בסיפא - רבי מאיר אומר, מותר המת אינו ליורשיו אלא לא יגע בהם עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר, יבנה מהמותר מצבה על קברו (= של זה שגבו עבורו), או יקנה ממנו יין ויעשה עמו זילוף שידיף ריח טוב לפני מטתו (= של זה שגבו עבורו). ע"כ הסיפא שם. מדברי רבי מאיר ורבי נתן עולה שהם סוברים שאסור ליהנות מכסף שהוזמן למת. ואם כן, קשה מזה לרבא שסובר הזמנה לאו מילתא היא.

נמצא שיש סתירה בדברי המשנה שם מהרישא לסיפא, שמהרישא משמע ש'הזמנה לאו מילתא' ומהסיפא משמע ש'הזמנה מילתא'. לכן הגמ' מבארת את השמנה שם בצורה אחרת:

אלא אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה: כלומר כל אחד מהם יתרץ את המשנה לפי שיטתו. הגמ' מבארת:

אביי מתרץ לטעמיה: כולם סוברים ש'הזמנה מילתא היא', אלא שתנא קמא סובר שמותר המת ליורשין, כי רק הכסף שנצרך להוצאות הקבורה 'נתפס' ונאסר בהנאה, ואילו מה שנשאר והתברר שהוא אינו נצרך להוצאות המת, מלכתחילה לא נתפס באיסור הנאה ולא חלה עליו ההזמנה.

ורבי מאיר מסתפק בדין זה, ולכן מספק אסור לתת את המותר ליורשים שיהנו ממנו שמא הוא 'נתפס' למת, אבל גם לעשות ממנו דימוס לקברו של המת ללא הסכמת היורשים אי אפשר, כי שמא הדין הוא שהוא לא 'נתפס', ונמצא שהוא מפסיד ליורשים את הכסף השייך להם, ולכן לא יגע בהם עד שיבא אליהו.

ורבי נתן פשוט לו שהכסף 'נתפס' למת, ולכן יעשה דימוס על קברו.

ורבא מתרץ לטעמיה: כולם סוברים ש'הזמנה לאו מילתא היא', ואין חשש של איסור הנאה ממותר הכסף, אלא שיש כאן חשש שמא המת אינו מסכים שיהנו היורשים מכסף שהוא התבזה בגללו (= מחמת שאספו עבורו). **תנא קמא** סובר, למרות שהמת מתבזה בכך שאוספים עבורו כסף, בכל זאת נוח לו להתבזות לאחר מותו להנאת היורשים, ולכן יתן המותר ליורשין.

ורבי מאיר מסתפק האם המת מוחל על בזיונו בשביל היורשים אי לא, ולכן מספק לא יגע בהן עד שיבא אליהו.

ורבי נתן פשוט לו שהמת לא מוחל על בזיונו בשביל היורשים, אלא רק עד כמה שזה לצורכנו, ולכן יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו.

קושיא על אביי מבריייתא:

קושיא: ת"ש היו אביי ואמו מזרקין בו כלים מצוה על האחרים להצילן: אביו ואמו של המת זורקים עליו בגדים בגלל אהבתם אותו, ומרוב צערם הם רוצים לזרוק את כל ממונם עליו, אלא שאז יאסר כל ממונם בהנאה. ולכן מי שרואה זאת מצוה עליו לקחת את הבגדים מהמת, כי זו 'השכת אבידה' להורים. מוכח שהזמנה לאו מילתא,

כי אם ההזמנה מילתא לא ניתן להציל את הבגדים לאחר שהם כבר הניחו אותם על המת, כי הם כבר הזמינו אותם למת. וקשה לאביי!

תירוץ: **התם משום מרריהו:** אין זה נחשב להזמנה כלל, כי בגלל הצער שלהם הם מניחים עליו את הבגדים.

קושיא: **אי הכי היינו דקתני עלה אמר רשב"ג כמה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין:** ניתן להציל את הבגדים דוקא כשהבגדים לא נגעו במיטה, אבל אם הם נגעו בה אסור. מדוע והרי הם עושים זאת רק משום צער?

תירוץ: **תרגמה עולא במטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי המת:** מדובר במיטה שקוברים אותו בה. ולמרות שאין כאן הזמנה (כי ההורים עושים זאת רק מחמת צער), רבנן גזרו שהבגדים הנוגעים בה אסורים. כדי שלא יתבלבלו בין הבגדים שעל המיטה לתכריכים, ויאמרו שגם תכריכי המת אנם אסורים. (והתכריכים אסורים כי כבר השתמש בהם המת). אבל במיטה שהוא מת עליה, הבגדים שזורקים עליה אינם נאסרים, כי אין רגילים להלביש אותו שם בתכריכים ורבנן לא גזרו בזה.

קושיא על רבא מברייטא:

קושיא: **ת"ש כיס וכו', הניח בו תפילין יניח בו מעות:** אם לא עשאו לצורך תפילין והניח בו תפילין באקראי, מותר להניח בו מעות.

כרישא כתוב שאם עשאו לצורך תפילין אסור להניח בו מעות. מוכח שהזמנה מילתא וקשה לרבא!

תירוץ: **אימא עשאו והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדרב חסדא:** כוונת הברייתא שאם גם עשאו לתפילין וגם הניח בו תפילין אסור להניח בו מעות. וזה כדעת רב חסדא שאם רק צר ביה ולא אזמניה או אזמניה ולא צר ביה אין זה מועיל, עד שגם יזמין אותו לתפילין וגם ישתמש בו לתפילין.

קושיא על אביי מברייטא:

קושיא: **ת"ש אמר לאומן עשה לי תיק של ספר וכו':** מוכח שהזמנה לאו מילתא.

תירוץ: **תנאי היא:** אכן זו מחלוקת תנאים. כפי שלומדים מהברייתא להלן.

ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה: ציפה את התפילין בזהב או בעור בהמה טמאה.

בברייתא נחלקו ת"ק ורשב"ג האם העור של התפילין צריך להיות מעובד לשם תפילין או לא. לדעת ת"ק אין צורך לעבד את העור לשם תפילין, כי לדעתו הזמנה לאו מילתא ואין לה משמעות. ולדעת רשב"ג הזמנה מילתא ולכן צריך עיבוד לשמה.

*

למדנו שנחלקו אב"י ורבא האם האורג בגד לצורך מת מסויים, ההכנה של הבגד כבר אוסרת את הבגד בהנאה, או רק השימוש בפועל אוסר אותו.

א"ל רבינא לרבא - מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת? האם יש מקום בעולם שהמת שוכב בבזיון עד שיארגו לו בגד? הרי תמיד כבר מכינים בגדים לפני שאנשים נפטרים, ואם כן המחלוקת שלכם אינה מציאותית!

א"ל אין, כגון שכבי דהרפניא: כן, כך זה באנשי הרפניא שהם עניים, ולאחר שמת אחד מהם הם אוספים כסף ואורגים לו במהירות בגד קלוש.

*

ת"ר הרוגי מלכות: מי שמורד במלך ישראל חייב מיתה. נחלקו התנאים האם הנכסים שלו הולכים לבית המלך או ליורשים שלו. אבל מי שנתחייב מיתה בבית דין בגלל חטאו לכו"ע נכסיו הולכים ליורשיו.

אמרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאמר "הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו": אחאב רצה לרכוש את הכרם של נבות היזרעאלי שהיה סמוך לו, אך נבות סירב. איזבל שלחה שני עדי שקר שיעידו על נבות שהוא 'בירך' (בלשון סגי נהור) את אלוקים ואת המלך, ובית דין סקלו את נבות. ואז שלח ה' אל אליהו הנביא לאחאב שיאמר לו את העונש שהוא יקבל על כך. **"וַיְהִי דְבַר ה' אֶל אֱלִיהוּ הַתְּשִׁבִי לֵאמֹר: קוּם רֵד לְקִרְיַת אַחְזָב מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן הִנֵּה בְּכֶרֶם נְבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ: וְדַבַּרְתְּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' הַרְצַחְתָּ וְגַם יָרַשְׁתָּ וכו'".** מדברי ה' מוכח שאחאב ירש את הכרם ולא גזל אותו. וזאת לכאורה משום שנבות היה הרוג מלכות ונכסיו הולכים למלך. קושיא על רבי יהודה שאמר שנכסיו ליורשיו.

אמר להן - בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה: נבות היה בן דוד של אחאב, וכשמת אחאב הוא היה היורש שלו.

והלא הרבה בנים היו לו: אמרו לרבי יהודה - הרי לנבות היו הרבה בנים, והם קודמים בירושה לבן דוד.

אמר להן - אותו ואת בניו הרג שנאמר "אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי".

ורבנן, ההוא בנים הראוין לצאת ממנו: רבנן שהביאו הוכחה מירושת נבות שהנכסים למלך, מפרשים את הפסוק הנ"ל שהריגת נבות 'הרגה' את הצאצאים הנוספים שהיו יכולים לצאת ממנו, אך באמת אחאב לא הרג את הבנים שכבר היו לו. ואם כן בהכרח שאחאב ירש את הכרם רק מדין היות נבות הרוג מלכות.

בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך וכו': לדעת רבנן מובן מדוע איזבל שלחה עדים שיעידו עליו גם שחטא כנגד ה' וגם כנגד המלך, ולא מספיק להעיד שחטא כנגד ה'. משום שהיא רצתה שהנכסים שלו יגיעו לידי אחאב, וזה רק אם הוא חטא למלך ואז יהיה הרוג מלכות. אבל לדעת רבי יהודה שנכסיו ליורשיו, לא מובן מדוע היה צריך להעיד עליו שחטא כנגד המלך? היה מספיק להעיד שחטא כנגד ה' כדי שיהרגו אותו.

ולטעמין אלהים למה לי וכו': ולשיטתך המקשה, גם לדעת רבנן קשה מדוע היה צורך להעיד שהוא חטא כנגד ה', היה מספיק להעיד שחטא כנגד המלך. אלא התירוץ הוא שהיא רצתה להגדיל את הכעס של הדיינים עליו, כדי שהם לא יחשבו שלאחאב יש חשבון אישי איתו והוא רוצה להרוג אותו. ואם כן גם לדעת רבי יהודה הם העידו שחטא גם כנגד המלך, כדי להגדיל את פשעו ולא יחשדו שזו עדות שקר (מהרש"א).

בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס יואב וכו': לפני מותו צויה דוד המלך את שלמה בנו שיהרוג את יואב (על כך שהוא הרג את שני שרי הצבא). יואב ברח אל בית המקדש והחזיק בקרנות המזבחה, ולא הסכים לצאת משם אלא רצה למות שם. לדעת רבנן שנכסי הרוגי מלכות למלך, מובן הדבר, כי יואב לא רצה להיות הרוג מלכות אלא הרוג בית דין (הוא רצה שהסנהדרין בלשכת הגזית שבבית המקדש ידונו אותו) ואז נכסיו ילכו ליורשיו. אבל לדעת רבי יהודה שגם הרוג מלכות נכסיו ליורשיו, מדוע ברח יואב, מה אכפת לו מי ידון אותו?

לחיי שעה: להרויח עוד זמן של חיים.

וישב בניהו את המלך וכו': לאחר שברח יואב ואמר שהוא רוצה למות שם, כתוב "וַיָּשָׁב בְּנֵיהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לְאָמֹר כֹּה דָּבָר יוֹאָב וְכֹה עָנִי : וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דָּבָר וּפָגַע בּוֹ וּקְבַרְתּוּ". הגמרא מבארת מה אמר יואב ומה ענה שלמה.

יואב אמר לבניהו - לך תאמר לשלמה המלך שאין זה ראוי שיתן לי שני עונשים. כי דוד המלך כבר קילל אותי "אל יכרת (= לא יפסק) מבית יואב זב, ומצורע, ומחזיק בפלך (= אחזז במקל להישען עליו), ונופל בחרב, וחסר לחם". ולכן אם אתה הורג אותי, תקבל על עצמך את הקללות שקילל אותי איך. ואם אתה לא רוצה לקבל את הקללות, תעזוב אותי והקללות יחולו עלי.

ועל כך אמר שלמה לבניהו שיהרוג אותו, והוא מוכן לקבל על עצמו את הקללות. ואכן כל הקלות הללו התקיימו בזרעו של דוד. הגמרא דורשת את הפסוקים שנאמרו בצאצאים של דוד, ומראה את הקללות שהם קבלו.

זב - רחבעם. מצורע - עוזיהו. מחזיק בפלך - אסא. נופל בחרב - יאשיהו. חסר לחם - יכניה.

ואמר רב יהודה אמר רב שאחזו פודגרא: חולי ברגליים.

מר זוטרא בריה דרב נחמן שאל את רב נחמן איך מרגיש החולה בזה? אמר לו רב נחמן כמו מחט בכשר החי.

שאלה: **מנא ידע?** רב נחמן. תשובה: **אי בעית אימא וכו':** או שהוא עצמו גם היה חולה בזה. או שהוא קיבל זאת מרבו. או ברוח הקודש.

דכתיב "וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו": מנככודנצר מלך בבל, כי לא היה לו אוכל משלו.

אמר רב יהודה אמר רב היינו דאמרי אינשי 'תהא לוטא ולא תהא לאטה': עדיף לך להיות מהמקוללים ולא מהמקללים, כי קללת חינום חוזרת בחזרה אל המקלל.